

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

**доктора економічних наук, професора, професора кафедри менеджменту
імені професора Л. І. Михайлової Сумського національного аграрного**

університету Сохань Інни Віталіївни

на дисертаційну роботу

БІРЮКОВА ЄВГЕНА ВАЛЕНТИНОВИЧА

**на тему «Формування інноваційного розвитку людського потенціалу для
підвищення конкурентоспроможності малого і середнього бізнесу в**

Україні», подану на здобуття ступеня доктора філософії

за спеціальністю 051 – Економіка

Актуальність теми дисертації

та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Людський потенціал є ключовим ресурсом підвищення конкурентоспроможності підприємств, без якого в сучасних умовах глобалізації, цифрової трансформації, військових викликів та соціально-економічної нестабільності неможливо забезпечити інноваційний розвиток малого і середнього бізнесу. Проте в умовах сучасних трансформаційних змін та цифрових трансформацій постає необхідність переосмислення підходів до розвитку людського потенціалу, як рушійної сили інновацій.

Людський потенціал є носієм знань, ідей, креативності та адаптивності, що є критично важливими чинниками розробки та впровадження інноваційних рішень для малого та середнього бізнесу. Без системного формування новітніх інноваційних компетенцій, розвитку професійної мобільності, цифрових навичок та креативного мислення персоналу неможливо забезпечити підвищення рівня конкурентоспроможності малого і середнього бізнесу як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Діючі моделі розвитку людського потенціалу в українському бізнес-середовищі потребують новітнього наукового обґрунтування, модернізації та адаптації до нових викликів часу, включаючи вплив війни, цифрові трансформації, зміни ринку праці, демографічні тенденції

та глобальну конкуренцію. Разом з тим, в умовах обмеженого доступу малого і середнього бізнесу до фінансових, технологічних, інституційних та цифрових ресурсів, саме людський потенціал набуває стратегічного значення як внутрішній ресурс, що може забезпечити прорив в інноваційному розвитку підприємств малого і середнього бізнесу за рахунок ефективного використання знань, навичок і потенціалу персоналу. Підвищення рівня інноваційної активності працівників є запорукою стійкості, адаптивності та динамічності розвитку підприємств малого і середнього бізнесу.

Отже, проблематика розроблення теоретико-методичних положень та практичних рекомендацій щодо формування інноваційного розвитку людського потенціалу для підвищення конкурентоспроможності малого і середнього бізнесу в Україні, вирішенню якої присвячена дисертаційна робота Бірюкова Є.В. набуває особливої актуальності.

Дисертація виконана відповідно до тематики науково-дослідних робіт Київського національного університету технологій та дизайну за темами:

«Домінанти інноваційного розвитку бізнесу в умовах смартекономіки» (державний реєстраційний номер 0124U004191), у межах якої здобувачем досліджено особливості побудови HR-екосистеми підприємства малого та середнього бізнесу в контексті інноваційного розвитку людського потенціалу;

«Інтелектуалізація соціально-економічного розвитку в постпандемічному суспільстві» (державний реєстраційний номер 0121U114581), у межах якої здобувачем обґрунтовано напрями впровадження концепції інноваційного розвитку людського потенціалу для підвищення конкурентоспроможності малого та середнього бізнесу (довідка № 05-77/1212 від 17.06.2025 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків

і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи дозволяє зробити висновок, що теоретико-методичні положення, практичні висновки і рекомендації, які характеризуються науковою новизною, сформульовані

Бірюковим Є. В. самостійно і відображають його науковий внесок у розвиток сучасних економічних досліджень в сфері людського капіталу.

Наукові положення та отримані наукові результати, які викладені у дисертаційній роботі, є достатньо обґрунтованими. Дисертація має логічну структурну побудову, її зміст розкриває тему наукового дослідження, характеризується послідовністю викладення матеріалу, аргументованістю та чіткістю висновків.

Обґрунтованість наукових результатів, висновків та рекомендацій забезпечується використанням загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, фундаментальних положень загальноекономічних теорій та теорій людського капіталу, сукупності наукових підходів, що зумовлені метою та завданнями дисертації.

Методологічною основою дослідження стали системний, екосистемний та комплексний підходи, фундаментальні положення загальноекономічних теорій та теорій людського капіталу, сукупність загальнонаукових та спеціальних методів наукового дослідження. Під час проведення дисертаційного дослідження використані методи ґносеологічного аналізу; теоретичного узагальнення, аналізу, синтезу, індукції та дедукції; структурно-логічного аналізу; групування й класифікації; методи аналізу конкурентоспроможності; метод «квадрат інноваційного потенціалу»; таблично-графічний метод.

Достовірність сформульованих у роботі положень наукової новизни та отриманих результатів підтверджується оглядом достатнього обсягу наукової літератури. Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові акти, статистичні та аналітичні матеріали Державної служби статистики України, наукова періодика, монографії, результати наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних учених із проблем інноваційного розвитку людського потенціалу підприємств малого і середнього бізнесу, що оприлюднені в наукових виданнях; фінансова звітність вітчизняних суб'єктів господарювання, експертні та прогнозні матеріали щодо розвитку малого та середнього бізнесу в Україні.

інноваційного розвитку персоналу МСБ в умовах цифрової економіки;

- стратегічні напрями інноваційного розвитку людського потенціалу МСБ в умовах індустрії 5,0, що різняться в частині набуття новітніх інструментів EdTech, які дали змогу побудувати диверсифіковану матрицю інноваційного розвитку, у контексті якої працівники здобувають нові компетенції інноваційного типу;

- організаційно-економічний механізм інноваційного розвитку людського потенціалу підприємств малого та середнього бізнесу, який на відміну від наявних, базується на синергічному поєднанні інструментів, методів і важелів; застосування на практиці даного механізму надало можливість сформувати та запропонувати стратегічні, тактичні та оперативні заходи безперервного навчання та мотивації персоналу, результатом яких стало підвищення рівня конкурентоспроможності МСБ;

- методику оцінювання рівня інноваційного розвитку людського потенціалу, яка відрізняється від наявних, запропонованими домінуючими складовими, а саме, креативною, ринковою, інноваційною та інтелектуальною, що дали змогу провести ранжування індивідуальних показників цих складових та спрогнозувати значення векторів «квадрату інноваційного розвитку людського потенціалу» підприємств для малого та середнього бізнесу.

набули подальшого розвитку:

- категоріальний апарат у сфері людського капіталу, який відрізняється в частині осмислення ключових понять «людський потенціал» та «людський капітал», що дало змогу сформулювати авторське визначення інноваційного розвитку людського потенціалу, як процесу впровадження новітніх підходів технологій, методів та програм, спрямованих на підвищення і оптимізацію можливостей, знань, навичок і талантів персоналу для досягнення якісного конкурентоспроможного розвитку малого та середнього бізнесу;

- класифікаційні ознаки індивідуальних чинників впливу на людський потенціал, що на відміну від наявних, визначають особистісні компетенції в частині критеріальних ознак розвитку людського потенціалу малого та

середнього бізнесу;

– методичний інструментарій оцінювання стану малого та середнього бізнесу, що різняться в частині виявлення подальших перспективних напрямів його розвитку, які актуалізовані на збільшення конкурентоспроможності та розширення своєї присутності на зовнішніх ринках.

Практичне значення результатів дослідження

Результати дослідження впроваджені в практичну діяльність:

ПрАТ «Датагруп» (м. Київ) в частині оцінювання інноваційного розвитку людського потенціалу для підприємств МСБ. Автором запропоновано алгоритм комплексного оцінювання інноваційного розвитку людського потенціалу для підприємств МСБ, що охоплює етапи постановки цілей, формування матриці компетентностей, збирання та опрацювання даних, розрахунку групових та інтегральних індексів, SWOT-аналізу та планування розвитку (Довідка № 5614 від 05.06.2025 р.).

ТОВ «ГРУПА КОМПАНІЙ «ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДІМ» (м. Київ) в частині оцінювання інноваційного розвитку людського потенціалу для підприємств МСБ, які використано для здійснення оцінювання інноваційного розвитку людського потенціалу, що проводиться на основі вибору системи показників та методів, які відображають вклад персоналу у генерування, адаптацію й впровадження інновацій (Довідка № 1504-01 від 15.04.2025 р.);

ТОВ «КОМПАНІЯ «СЕРВІС СОЛЮШНС» (м. Київ) в частині впровадження на базі диверсифікованої матриці щодо вибору технологій інноваційного розвитку людського потенціалу, заснованих на інструментах EdTech, який автор запропонував здійснити з урахуванням значущості виділених груп та відповідно до методів інноваційного розвитку людського потенціалу підприємств МСБ (Довідка № 08-04/1 від 08.04.2025 р.).

Основні теоретичні результати й науково-практичні рекомендації автора впроваджено в освітній процес Київського національного університету технологій та дизайну при викладанні дисциплін дисциплін «Економіка і

організація інноваційної діяльності» та «Економіка праці та соціально-трудова відносини» для освітньої програми «Смартекономіка» спеціальності 051 Економіка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях

За результатами дослідження опубліковано 17 наукових праць, з яких: 6 статей – у фахових періодичних виданнях України, 1 розділ у закордонній колективній монографії; 10 публікацій – у матеріалах міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій. Загальний обсяг публікацій – 6,64 друк. арк., з яких автору належить 5,83 друк. арк. Дисертантом дотримані вимоги п. 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, щодо кількості публікацій, відповідності опублікованих результатів тим, що містяться у дисертації, апробації її основних положень.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Наукові положення, розробки та висновки дисертаційної роботи є результатом самостійно проведеного автором дослідження. За результатами аналізу представлених матеріалів не встановлено фактів порушень академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження

1. У першому розділі роботи у п. 1.3. автору доцільно було приділити більше уваги розгляду методик оцінки конкурентоспроможності підприємств МСБ, які враховують розрахунок показників, що стосуються персоналу та рівня розвитку його потенціалу з визначенням переваг і недоліків використання зазначених методів.

2. Запропонована авторська розробка екосистеми МСБ (рис. 3.3, стор.

Дисертаційна робота Бірюкова Є. В. є завершеною, самостійно виконаною працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати. За рівнем та обсягом проведених наукових досліджень, їхньою актуальністю, науковою новизною, практичною цінністю, рівнем та кількістю публікацій дисертаційна робота Бірюкова Євгена Валентиновича на тему «Формування інноваційного розвитку людського потенціалу для підвищення конкурентоспроможності малого і середнього бізнесу в Україні» відповідає спеціальності 051 – Економіка.

Дисертація оформлена відповідно до вимог наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» від 12.01.2017 р. № 40.

Дисертаційна робота Бірюкова Євгена Валентиновича відповідає за формою і змістом вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами).

Бірюков Євген Валентинович – автор дисертації на тему «Формування інноваційного розвитку людського потенціалу для підвищення конкурентоспроможності малого і середнього бізнесу в Україні» заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 – Економіка.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту
імені професора Л. І. Михайлової

Сумського національного аграрного університету

Інна СОХАНЬ

